

ملاحظات آمایش سرزمینی و نقش آن در توسعه‌ی چابهار

^۱ کارشناس ارشد امور دفاعی سرهنگ ستاد علی بلوری، کارشناس ارشد مدیریت دولتی سرهنگ موسی الرضا قمری

^۱ ستاد نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران،

^۲ ستاد نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران،

چکیده

هدف مقاله‌ی حاضر بررسی تاثیر مثبت آمایش سرزمینی در پدافند غیرعامل و رشد و توسعه‌ی اقتصادی سواحل مکران می‌باشد برای رسیدن به چنین هدفی، روش تحلیل و تبیین تاریخی با دیدی جامعه‌شناختی و با استفاده از منابع تحقیق نیز عمدتاً منابع کتابخانه‌ای از قبیل ضوابط و جایگاه و ضرورت مطالعه‌ی آمایش سرزمینی و ... یافته‌های باستان‌شناسی و نیز منابع اسطوره‌ای ایران و پایگاه‌های اطلاع‌رسانی نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران است. آمایش سرزمینی به معنای بهره‌برداری بهینه از امکانات در راستای بهبود وضعیت مادی و معنوی و در قلمرو جغرافیایی خاص است. در این طرح مزیت‌های فضای طبیعی، اجتماعی و اقتصادی، ساماندهی و نظام بخشی می‌شود. این کار با هدف ایجاد رابطه‌ی منطقی بین توزیع جمعیت و انجام فعالیت‌ها در پهنه سرزمین با توجه به ویژگی‌های فضایی مناطق است. به عبات دیگر آمایش سرزمین در واقع شامل اقدامات ساماندهی و نظام‌بخشی به فضای طبیعی، اجتماعی، اقتصادی در سطوح ملی و منطقه‌ای است که براساس تدوین اصلی‌ترین جهت‌گیریهای توسعه بلندمدت کشور در قالب تلفیق برنامه‌ریزی‌هایی از بالا و پایین و با تکیه بر قابلیت‌ها، توانمندیها و محدودیت‌های منطقه‌ای در یک برنامه‌ریزی هماهنگ و بلندمدت صورت می‌گیرد این رویکرد زمینه‌ی تعامل میان سه عنصر انسان، فضا و فعالیت و ارائه چیدمان منطقی فعالیت‌ها در عرصه‌ی سرزمین را فراهم می‌کند. در نظام برنامه‌ریزی ایران آمایش سرزمینی و سابقه تهیه و تدوین آن به سالهای قبل از انقلاب برمی‌گردد که نشان‌دهنده‌ی جایگاه و اهمیت آمایش سرزمین در نظام برنامه‌ریزی کشور است. بنا به ضرورت‌های فضایی کشور مرحله جدید مطالعات آمایش در کشور از سال ۷۶ شروع و در حال حاضر در مرحله تهیه و تدوین نهایی می‌باشد. آمایش سرزمین تلفیقی از نظام اسکان جمعیت با ساختار فضایی فعالیت‌های اقتصادی - اجتماعی با در نظر گرفتن ملاحظات و معیارهای اجتماعی - فرهنگی براساس نظریه پایه توسعه ملی است

کلمات کلیدی: آمایش سرزمین، پدافند غیر عامل، مکران، توسعه

۱- مقدمه

دریاه‌ها به عنوان غنی‌ترین منابع انرژی؛ زیست فناوری و شیلاتی باید در کشور مورد توجه پژوهشگران و محققین و دلسوزان کشور قرار گیرد. آمایش سرزمین (تنظیم رابطه‌ی بین انسان، فضا و فعالیت‌های انسان در فضا) تعریف می‌شود. در واقع آمایش سرزمین به جمعیت و فضا، مدیریت فضا شامل نظام شهری، آبادیها و روستاها، نظام شبکه‌های ترابری میان شهر و روستا و نظام نواحی که مبین کاربرد زمین توسط فعالیت‌هایی مانند کشاورزی، جنگل داری، مرتع داری، صنعت و معدن است اشاره دارد. در آمایش سرزمین تنظیم رابطه انسان و فعالیت‌های انسان در فضا، رویکردی کل نگر، جامع نگر و بلندمدت در برنامه‌ریزی محسوب می‌شود، بنابراین آمایش سرزمین وظیفه تنظیم و هماهنگ سازی راهبردها و جهت‌گیری‌های کلی بخش‌ها و مناطق کشور را به عهده داشته و تدوین سیاست‌های اجرایی و برنامه‌های عملیاتی توسعه بر مبنای این راهبردها به عهده بخش‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی است. هرچند اهداف و سیاست‌های برنامه‌ریزی ملی از جایی به جای دیگر و در زمانهای مختلف متفاوت است اما این سیاست‌ها نوعاً جهت کاستن از شکاف میان مناطق، توزیع مجدد و یا تغییر الگوی رشد جمعیت و فعالیت اقتصادی در فضا، توسعه مناطق مرز منابع و ارتقاء تخصیص منابع می‌باشد. منابع سریع و به موقع توزیع نابرابر امکانات و خدمات و تحرک جمعیتی شهرهای کوچک، روستاها و مهار رشد جمعیت شهرهای بزرگ با یک نگرش سیستمی و راهبردی بر پایه برنامه آمایش سرزمینی امکان‌پذیر است.

۲- تعاریف و مفاهیم آمایش

آمایش سرزمین به معنای بهره‌برداری بهینه از امکانات در راستای بهبود وضعیت مادی و معنوی و در قلمرو جغرافیایی خاص است. در این طرح مزیت‌های فضای طبیعی، اجتماعی و اقتصادی، ساماندهی و نظام بخشی می‌شود. این کار با هدف ایجاد رابطه‌ی منطقی بین توزیع جمعیت و انجام فعالیت‌ها در پهنه سرزمین با توجه به ویژگی‌های فضایی مناطق است. بر اساس تعاریف و مفاهیم متفاوت از توسعه، برداشت‌های گوناگونی نیز از آمایش در ابعاد، اقتصادی، اجتماعی و جغرافیایی آن ارائه شده است. در فرهنگ لغات لاروس، آمایش چنین تعریف شده است: بهترین نوع توزیع جغرافیایی فعالیت‌های اقتصادی با توجه به منابع طبیعی و انسانی. فرهنگ اقتصاد و امور اقتصادی - اجتماعی معاصر، تعریف آمایش را به شکل دیگری ارائه نموده است: سیاستی که هر یک چارچوب جغرافیایی معین در پی بهترین توزیع ممکن جمعیت بر حسب منابع طبیعی و فعالیت‌های اقتصادی می‌باشد. همانگونه که ملاحظه می‌شود این تعاریف به‌طور عمده بر مفهوم مکان‌گرایی تأکید دارد و به این جهت چنانچه از تعریف ژان پل لاکاز نیز بر می‌آید: منظور از آمایش سرزمین، رسیدن مطلوب‌ترین توزیع ممکن جمعیت، توسط بهترین شکل توزیع فعالیت‌های اقتصادی - اجتماعی در پهنه سرزمین است.

۲-۱- توزیع جمعیت

مفهوم «بهترین» با توجه به هزینه و فایده اجتماعی و در نظر گرفتن نظرات و تحلیل‌های مربوط به آن بنابراین منظور از آمایش سرزمین رسیدن به بهترین توزیع جمعیت و فعالیت است. آمایش سرزمین در حال حاضر شامل سازماندهی اقتصادی، اجتماعی فرهنگی و محیط‌زیستی، به منظور تحقق آینده‌ای مطلوب پیشنهاد می‌شود. به طور عام آمایش سرزمین تنظیم رابطه بین انسان، فضا و فعالیت تعریف شده است، آمایش سرزمین تلفیقی از نظام اسکان جمعیت با ساختار فضایی فعالیت‌های اقتصادی؛ اجتماعی با در نظر گرفتن ملاحظات و معیارهای اجتماعی؛ فرهنگی براساس نظریه پایه توسعه ملی است. آمایش به عنوان یک رویکرد، برخوردی است فضایی که توأمان برخوردار از چهار ویژگی زیر است:

۱- جامع‌نگری (جامعیت انضباط‌های اساسی توسعه)

۲- کل‌گرایی (رعایت سطح راهبردی مباحث)

۳- دورنگری (التزام به افق زمانی مشخص)

۴- نتیجه‌گیری فضایی یا جغرافیایی (در حد جهت‌گیری‌های کلی بدون تعیین‌های مکانی)

آمایش سرزمین به عنوان یک سند مدیریت توسعه، تصویر سازمان فضایی مرحله توسعه یافتگی سرزمین است. این سند تجسم نظریه‌ی پایه توسعه ملی در فضای کشور است و چشم‌انداز کلی توزیع جغرافیایی جمعیت و ترکیب مناسب فعالیت‌های ناظر بر بهره‌برداری از سرزمین و تامین نیازهای جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی را در قلمرو سرزمین مشخص می‌سازد. آمایش سرزمین از منظر برنامه‌ریزی، در اصل نوعی برنامه‌ریزی فضایی است، لیکن هر برنامه‌ریزی فضایی که یک یا چند ویژگی برشمرده را نداشته باشد، آمایشی نخواهد بود با کنار هم قرار دادن تعاریف، وظائف و شمول آمایش سرزمین به شرح زیر می‌باشد:

۱- به عنوان مرجع تنظیم دیدگاه دراز مدت توسعه ۲- ارائه استراتژی‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، فضایی - محیطی ۳- مکان‌یابی برای فعالیت‌های مشخص ۴- فعالیت‌یابی برای مکان‌های مشخص ۵- ارائه استراتژی کلی توزیع جمعیت و فعالیت در سرزمین ۶- ارائه الگوی توسعه فضایی- الگوی اسکان جمعیت ۷- ارائه نظام مدیریت سرزمین ۸- حفاظت از محیط زیست و همه‌ی این وظائف اجزا و مولفه‌های مقوله سازماندهی و مدیریت فضایی توسعه می‌باشند.

۲-۲- سیر تحولات آمایش سرزمینی در ایران

آمایش سرزمین (تنظیم رابطه بین انسان، فضا و فعالیت‌های انسان در فضا) تعریف می‌شود. در واقع آمایش سرزمین به جمعیت و فضا، مدیریت فضا شامل نظام شهری، آبادیها و روستاها، نظام شبکه‌های ترابری میان شهر و روستا و نظام نواحی که مبین کاربرد زمین توسط فعالیت‌هایی مانند کشاورزی، جنگل‌داری، مرتع‌داری، صنعت و معدن است اشاره دارد. در آمایش سرزمین تنظیم رابطه انسان و فعالیت‌های انسان در فضا، رویکردی کل‌نگر، جامع‌نگر و بلندمدت در برنامه‌ریزی محسوب می‌شود، بنابراین آمایش سرزمین وظیفه تنظیم و هماهنگ‌سازی راهبردها و جهت‌گیری‌های کلی بخش‌ها و مناطق کشور را به عهده داشته و تدوین سیاست‌های اجرایی و برنامه‌های عملیاتی توسعه بر مبنای این راهبردها به عهده بخش‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی است. اولین بار که فکر برنامه‌ریزی آمایشی در ایران مطرح شد، به اواسط دهه ۴۰ باز می‌گردد. در بهمن ماه سال ۱۳۴۵ گزارش تحت عنوان (مسئله افزایش جمعیت شهر تهران و نکاتی پیرامون عمران کشوری) توسط مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران انتشار یافت. در آن زمان کشور فرانسه که برای بازسازی‌های بعد از جنگ و مسائل ناشی از تمرکز بیش از حد پائین این نوع برنامه‌ریزی روی آورده بود، به عنوان یکی از کشورهای با سابقه و پیشرو در این زمینه به حساب می‌آمد. عبارت (عمران کشوری) به کار گرفته شده در این گزارش احتمالاً معادل عبارت *Amenagement do temitoire* که به فعالیت آمایش سرزمین فرانسه اطلاق می‌شد، انتخاب شده بود. بعد از این گزارش سازمان برنامه و بودجه در اواخر دهه ۴۰ با اعزام کارشناسانی به فرانسه و دعوت از مدیران مسئول این مطالعات در فرانسه به ایران باب مذاکراتی را در این زمینه باز نمود. در سال ۱۳۵۱ ترکیبی از گروه کارشناسی ایران و فرانسه به فعالیت‌های مشاوره در زمینه کشاورزی اشتغال داشت و گزارش کوتاهی تحت عنوان (طرح یادداشت مربوط به بهره‌وری سرزمین یا تنسيق سرزمین) تهیه و به سازمان برنامه ارائه کرد. در این گزارش مباحث و روش‌های آمایش سرزمین مطرح شده بود. به دنبال این گزارش قرارداد تهیه طرح آمایش سرزمین توسط مرکز آمایش سرزمین که در سازمان برنامه و بودجه مستقر بود با مشاور مذکور منعقد شد تا این مشاور نیز نتایج دور اول مطالعات خویش را در چند مرحله تا اوایل سال ۱۳۵۵ و نتایج مرحله دوم را در اردیبهشت ۱۳۵۶ ارائه کرد. در نهایت نتایج کاربردی مطالعات آمایش سرزمین تحت عنوان (رهنمودهای آمایش سرزمین برای تهیه برنامه عمرانی ششم) تهیه و به سازمان برنامه و بودجه ارائه شد و براساس همین نتایج، برنامه عمرانی ششم رژیم گذشته با ماهیتی آمایشی تهیه شد که به علت برخورد با انقلاب اسلامی ایران هیچگاه به مرحله اجرا در نیامد. پس از انقلاب اسلامی و در اوایل دهه ۶۰ بار دیگر ضرورت انجام برنامه‌ریزی آمایشی احساس گردید. از این رو در سال ۱۳۶۲ انجام این وظیفه مجدداً براساس اهداف و آرمانهای نظام جمهوری اسلامی ایران توسط سازمان برنامه و بودجه آغاز شد و در این رابطه دفتر برنامه‌ریزی منطقه‌ای ذیل معاونت امور مناطق سازمان تشکیل و مأمور انجام این مطالعات شد، نتایج مطالعات انجام شده توسط دفتر برنامه‌ریزی منطقه‌ای در ۶ مجلد در اواسط سال ۱۳۶۳ و گزارش نهایی مرحله اول طرح پایه تحت عنوان (خلاصه و

جمع‌بندی مطالعات) که براساس نظرات واصله از دستگاههای اجرایی، اصلاح شده بود، در سال ۱۳۶۴ انتشار یافت و منجر به مصوباتی از سوی دولت و شورای اقتصاد نیز شد. دوره فعلی مطالعات آمایش سرزمین نیز از اوایل سال ۱۳۷۷ آغاز شد. حاصل مرحله اول این مطالعات تحت عنوان (نظریه پایه توسعه ملی و دیدگاه بلندمدت آمایش سرزمین) در اردیبهشت ماه سال ۱۳۷۹ در جلسه هیئت محترم دولت ارائه شد. در ادامه این مطالعات منجر به تدوین ضوابط ملی آمایش سرزمین و تصویب آن در هیئت محترم وزیران و همچنین نظریه پایه توسعه استانی و راهبردهای بخشی آمایش سرزمین شد که در حال بررسی و تصویب در شورای آمایش سرزمین می‌باشد. با این حساب سند آمایش سرزمین، به عنوان بالادست برای تدوین برنامه‌های عملیاتی بخش و منطقه‌ای کاربرد دارد. این الزام در تبصره ذیل ماده ۷۲ قانون برنامه چهارم و مواد ۲، ۳، ۸، ۹، ۱۰ ضوابط ملی آمایش سرزمین تصریح شده است. به بیان دیگر آمایش سرزمین عبارت از استفاده‌ی بهینه از هر ناحیه از زمین بدون هرگونه آسیب به منابع آن. آمایش سرزمین استفاده از منابع را تضمین می‌کند و آن را به طریقی هدایت می‌کند که بتواند نیازهای نسلهای فعلی و بعدی را تأمین نماید.

۲-۳- اهمیت و ضرورت انجام مطالعات آمایشی

بی‌شک غایت اصلی تمام برنامه‌ریزیها رسیدن به توسعه پایدار، تعادل منطقه‌ای، توزیع مناسب فعالیتها و استفاده حداکثر از قابلیت‌های محیطی در فرایند توسعه مناطق می‌باشد. تمرکز شدید جمعیت و فعالیتها در یک یا چند نقطه جغرافیایی از مشخصه‌های بارز اکثر کشورهای جهان سوم بخصوص ایران است عدم توجه به برنامه‌های بلندمدت و تکیه سیاستگذاران به برنامه‌های توسعه سطحی جهت تحقق شعارهای خود از موانع اصلی توسعه ناموزون کشور است. بررسی برنامه‌ریزی توسعه در دوران سی ساله‌ی قبل از انقلاب نشان می‌دهد که به رغم دستیابی به رشد اقتصادی در چند بخش و حتی افزایش چشمگیر درآمد سرانه، رژیم گذشته در پیشبرد اهداف توسعه با مشکلاتی مواجه شد. ریشه این مشکلات عمدتاً ناشی از تنظیم برنامه‌ریزی توسعه با نگرش صرف اقتصادی و بدون توجه به بازتابهای اجتماعی و منطقه‌ای آن بود که به نابرابریهای اجتماعی، اقتصادی و منطقه‌ای به شدت دامن زد و مانع از برخورداری متعادل همه مناطق از مواهب توسعه گردید. این نوع نگرش به برنامه‌ریزی و توسعه را می‌توان مطابق با دیدگاههای نظریه‌پردازان توسعه در دهه ۵۰ و ۶۰ دانست که توسعه را به مفهوم رشد تلقی کرده و تنها رشد اقتصادی و افزایش درآمد سرانه را عین توسعه می‌دانستند. رژیم گذشته در اوایل دهه ۵۰ شمسی به حساسیت موضوع پی برد و جهت رفع نابرابریها و ایجاد تعادل منطقه‌ای در صدد استفاده از روش برنامه‌ریزی فضای ملی همگام با برنامه‌های اقتصادی گردید که بعد از انقلاب نیز در مراحل مختلف پیگیری شد و در حال حاضر نیز یکی از ضرورت های توسعه متعادل فضایی در سطح ملی می‌باشد. در این خصوص اصول جدید برنامه‌ریزی بر چهار اصل زیر استوار است. ۱- ویژگی فضایی که نیازمندیها و ویژگیهای مکانها در آن مدنظر قرار می‌گیرد. ۲- ویژگی پایداری که بحث پایداری در مقیاس کوتاه مدت، میان مدت و دراز مدت مورد توجه قرار می‌گیرد. ۳- ویژگی یکپارچگی که لزوم هماهنگی اهداف و اقدامات را مورد توجه قرار می‌دهد. ۴- ویژگی جامعیت که لزوم توجه به تمام بخشها در یک نگرش سیستمی و جامع را بیان می‌کند... در این چارچوب بعد فضا دارای اهمیت فراوان است و اصول برنامه‌ریزی فضایی در برگیرنده اصول پایداری، یکپارچگی و جامعیت است. در این میان رسالت برنامه آمایش سرزمین رسیدن به عدالت اجتماعی از دیدگاه دسترسی عادلانه و توزیع فضایی دستاوردهای توسعه، کارایی ناشی از برقراری و تقویت پیوندها و ایجاد یکپارچگی فضایی، تعادل اکولوژیکی و ارتقاء کیفیت زندگی و حفظ و اعتلای هویت منطقه‌ای است. بنابراین می‌توان تهیه طرحهای آمایش و اجرا کردن آنها را به دلایل زیر ضروری دانست.

- ۱- جهت بهره‌برداری مناسب از امکانات و قابلیت‌های مناطق ۲- جهت ایجاد تعادل فضایی در پهنه سرزمین ۳- جهت تلفیق ویژگیهای فرهنگی مناطق در فرایند ملی - منطقه‌ای ۴- جهت ایجاد هماهنگی بین بخشهای مختلف اقتصادی ۵- جهت لحاظ مناسبات جهانی و منطقه‌ای در برنامه‌ریزی ۶- جهت تخصصی کردن و دادن نقش‌های محوری به مناطق ۷- در نهایت جهت ایجاد زمینه برای رشد و توسعه کشور به مفهوم واقعی و استفاده از قابلیت‌های طبیعی، اجتماعی و اقتصادی در تسریع فرایند توسعه و هدایت صحیح چارچوب توسعه می‌باشد.

۲-۴- زمینه‌های قانونی مطالعات آمایش

از مشکلات عمده‌ای که در نظام برنامه‌ریزی وجود دارد، تفسیرپذیری قوانین مربوط به آن است که موجب تلقی‌های مختلف از قوانین می‌شود و به دنبال آن در اجرا نیز ناهماهنگی‌هایی به وجود می‌آورد. این امر ایجاب می‌کند تلقی‌ها، متون و منابع قانونی ناظر بر این حوزه و حدود اختیارات عوامل موثر دقیقاً بررسی شود. این بررسی‌ها می‌تواند به منزله چارچوبی برای اصلاحات مورد نیاز در نظام برنامه‌ریزی باشد و تغییر یا اصلاح ساختار برنامه‌ریزی دارای محمل قانونی باشد. در ماده ۷۲ دولت مکلف شده به منظور توزیع مناسب جمعیت و فعالیتها در پهنه سرزمین با هدف استفاده کارآمد از قابلیت‌ها و مزیت‌های کشور با استفاده از مطالعات انجام شده سند ملی آمایش سرزمین را به اجرا درآورد. در بند الف ماده ۷۴ قرار دادن اسناد ملی آمایش سرزمین و کاربری ملی به عنوان مرجع اصلی هماهنگی‌های بین بخشی، بین منطقه‌ای و بخشی - منطقه‌ای در تصمیم‌گیریهایی اجرایی بیان شده است. در بند ب ماده ۷۴ نیز: «به هنگام نمودن سند آمایش سرزمین، متناسب با تحولات جهانی و منطقه‌ای، علمی و فنی با بهره‌گیری از اطلاعات پایه‌ای و مکانی و تعامل سطوح خرد و کلان منطقه‌ای و بخشی، به گونه‌ای که برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در سازگاری با سند ملی آمایش سرزمین تنظیم گردد.» مورد اشاره قرار گرفته است. همچنین در ماده ۱۱ ضوابط

ملی آمایش سرزمین اشاره شده که: «سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور موظف است زمینه استمرار و پویایی مطالعات آمایش سرزمین با سه رویکرد «تاثیر تحولات جهانی منطقه‌ای و داخلی»، «تعمیق نگرش بلندمدت و پایدار در راهبردهای توسعه‌ای کشور»، «تهیه طرح‌های ویژه از نظر موضوعی یا محدوده جغرافیایی» فراهم نموده و سازماندهی مطالعات آمایش سرزمین به گونه‌ای صورت پذیرد که برنامه پنجم و برنامه‌های بعدی میان مدت توسعه کشور به طور کامل بر مبنای سند آمایش سرزمین تهیه شود.»

۲-۵- جایگاه آمایش در نظام برنامه‌ریزی کشور

به لحاظ مفهوم آمایش سرزمین ایجاد تعادل بین سه عنصر انسان، فضا و فعالیت تعریف شده و مقوله‌ی آمایش، تلفیقی از سه علم اقتصاد - جغرافیا و جامعه‌شناسی است. ظهور رویکرد آمایش سرزمین در نظام برنامه‌ریزی کشور ماحصل ضرورت‌هایی بود که از دیرباز در نظام برنامه‌ریزی احساس می‌شد. اکنون که بیش از ۳۰ سال از پیدایش این ایده در نظام برنامه‌ریزی می‌گذرد فرصت مناسبی است تا سه بار تجربه مطالعات آمایش در کشور به بوته‌ی نقد سپرده شود تا از این طریق بررسی جایگاه آمایش سرزمین در نظام برنامه‌ریزی با توجه به الزامات عملیاتی و قانونی موجود واقع‌بینانه‌تر صورت پذیرفته و زمینه‌ی تنظیم هرچه منطقی‌تر روابط میان سطوح مختلف برنامه و تعیین جایگاه مناسب برای آمایش سرزمین بوجود آید. آمایش سرزمین به عنوان بالادست‌ترین سند توسعه کشور از جایگاه خاصی در نظام برنامه‌ریزی کشور برخوردار است اگر ابعاد مختلف برنامه‌ریزی و توسعه را در سطوح مختلف بررسی کنیم جایگاه آمایش سرزمین در نظام برنامه‌ریزی ایران به روشنی قابل تشخیص خواهد بود. علاوه بر روابط افقی که در ارتباط میان نظام برنامه‌ریزی و نظام اجرایی کشور در قالب سطوح مختلف برنامه (اعم از بلندمدت / میان مدت / کوتاه مدت) وجود دارد، وجود ارتباطاتی عمودی در درون نظام برنامه‌ریزی که جایگاه هر یک از سطوح برنامه را تبیین نموده و چگونگی تاثیرگذاری و تاثیرپذیری این سطوح را از یکدیگر تشریح می‌نماید ضروری است. بدون شناخت این نوع از روابط درک کافی از نحوه عملکرد و وظایف مورد انتظار نظام برنامه‌ریزی نمی‌توان داشت. براساس تقسیم‌بندی چهار سطح برنامه‌ریزی را می‌توان از هم تفکیک کرد: ۱- خرد ۲- کلان ۳- توسعه ۴- آمایش هر کدام از سطوح فوق نیز مشخصات و ویژگی‌های خاصی دارند که آمایش را از سایر سطوح تفکیک می‌کند. و از سطح این مقوله خارج می‌باشد.

۲-۶- طرح آمایش سرزمین و ضرورت‌های آن

آنچه مسلم است بسیاری از مسائل و مشکلاتی که هم اکنون در زندگی شهری، افراد با آن برخورد دارند، ناشی از اعمالی است که آنها بر خلاف طبیعت منطقه‌ی خود انجام داده اند، بدین معنا که بدون آن که به اقتضای منابع طبیعی منطقه عمل کنند، به میل و خواسته خود به فعالیت پرداخته اند، نتیجه این امر آن شده است که اولاً منابع موجود در طبیعت را ضایع کرده اند، در صورتی که منابع به صورت نامحدود در دسترس انسان وجود ندارد. ثانیاً سیمای زیبای طبیعی منطقه به نحوی دگرگون شده، تغییر یافته که با ماهیت بافت و اقلیم آن جا مطابقت ندارد. ثالثاً، آداب و رسوم و سنن قدیمی منطقه با آداب و رسوم و ارزش‌هایی که بر اساس فعالیت‌های جدید به آن جا وارد شده برخورد داشته است و این موجب شده که فرهنگ اصیل و خودی مردم رو به زوال و نابودی به اصطلاح جامعه‌شناسان افراد در منطقه دچار از خود بیگانگی فرهنگی - معضلات اخلاقی و اجتماعی گوناگون شوند که این نیز می‌تواند افراد را دچار مشکلات روانی کند. برنامه‌ریزی آمایش استان‌ها به عنوان راه‌حل مسائل و مشکلات اقتصادی، اجتماعی و توزیع نابرابر منابع و امکانات در چشم‌اندازی جمهوری اسلامی ایران مطرح می‌باشد. برنامه‌ریزی آمایشی به بررسی و مطالعه خصوصیات و ویژگی‌های کلی فضای استان و بازیافت قابلیت‌ها در نواحی مختلف آن راه‌حلی برای ایجاد توزیع مناسب الگوهای توسعه و استقرار فعالیت‌های اقتصادی اجتماعی و فضایی را ارائه می‌نماید. آمایش سرزمین باید مشارکت جوانان، جامع‌نگر، کل‌گرا، هدفمند، دورنگر، آینده‌نگر، انعطاف‌پذیر، معطوف به اراده و دارای نگرش کیفی و استنتاج فضایی یا جغرافیایی باشد. آمایش سرزمین باید به شیوه‌ای اجرا شود که مشارکت اقشار مردم و نمایندگان سیاسی آنها را تضمین کند. الزامات تحقق طرح آمایش سرزمین در جهت توسعه بلندمدت کشور و مبتنی بر اصول مصوب آمایش سرزمین می‌باشد که شامل ملاحظات امنیتی و دفاعی، کارآیی و بازدهی اقتصادی، وحدت و یکپارچگی سرزمین ایران، گسترش عدالت اجتماعی و تعادل‌های منطقه‌ای، حفاظت محیط زیست و احیای منابع طبیعی، حفظ هویت اسلامی، ایرانی و حراست از میراث فرهنگی، تسهیل و تنظیم روابط درونی و بیرونی اقتصاد کشور، رفع محرومیتها، بخصوص در مناطق روستایی کشور تنظیم شده است. آنچه که از این سند چشم‌انداز تبیین می‌گردد، نوع نگاه آینده‌نگری دولت جمهوری اسلامی ایران بر اساس اصلاحات و پیشرفت کشور و ارتقای سطح اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مردمان ایران می‌باشد که تنها در سایه تلاش و مدیریت بهینه در استفاده از منابع و تقویت زیرساخت‌ها میسر میگردد. در غیر این صورت باید اعتراف نمود که این طرح بی نتیجه و تنها به صورت یک تئوری ناکام باقی خواهد ماند. باتوجه به اینکه مهم‌ترین خصوصیات آمایش سرزمین، جامع‌نگری، دوراندیشی، کل‌گرایی، کیفیت‌گرایی و سازماندهی فضای کل کشور است، میتوان گفت که اصلی‌ترین هدف آن نیز، توسعه پایدار کشور می‌باشد. توسعه به مفهوم متداول کنونی آن، پس از جنگ جهانی دوم رواج پیدا کرد که مصادف با بروز تغییرات گسترده در دیدگاه‌های نظری فلسفی و ظهور فیلسوفانی از آلمان و فرانسه و انگلیس و یا حتی آمریکا، رواج پیدا کرد. تمام این نظریات متفق القول اند که باید اوضاع و شرایط موجود کشور بهبود پیدا بکند و لذا همه تعاریف، مفاهیم و فرایندها نیازمند یک بازنگری اساسی است. درمبحث توسعه دو واژگان معنای متفاوتی

دارد. "توسعه اقتصادی" و "رشد اقتصادی". اگرچه هر دو به توسعه‌ی فیزیکی نظر دارند. اما توسعه اقتصادی همه جوانب توسعه و تاثیر پذیری و تاثیر گذاری از محیط و مفاهیم دیگر را نیز به عنوان مکمل مورد بررسی قرار می دهد. در سنجش سطح توسعه نیز شاخص های کمی مد نظر است. همه‌ی این بررسی ها نهایتاً به توسعه شاخص های اجتماعی منجر می شود. برخی البته توسعه را پدیده‌ای چند بعدی، پیچیده و شامل جنبه های گوناگون اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جامعه می دانند و هرگونه طرح را که براساس آن باید شاخص ها را در مسیر تغییر قرار دهد می بیایستی بر این تعریف کلی استوار باشد. این تعریف از دیدگاه این صاحب نظران هیچ تقدم و تاخیری را در ارتباط با فرهنگ و اقتصاد قبول ندارند و این دو را لازم و ملزوم یکدیگر تلقی می کنند.

۳- پدافند غیر عامل از خلیج فارس

مرکز مطالعات خلیج فارس با توجه به وظیفه ملی و دینی خود در دفاع از هویت و آرمانهای بزرگ کشور ایران و به ویژه خلیج همیشه فارس (دریای پارس) آن خود را موظف به دفاع همه جانبه از این پهنه آبی ارزشمند کشورمان می داند و از همین رو با سلاح علم و دانش و فرهنگ ایرانی به مقابله با جاعلین و متجاوزین برخاسته است. این مرکز از یک سو در زمینه تحقیقات علوم جغرافیا، تاریخ و سیاست و همچنین از سوی دیگر دفاع ملی در حوزه‌ی خلیج فارس مشغول به فعالیت می باشد. با افزایش مجموعه‌ی تهدیدات هماهنگ برخی کشورهای بزرگ صنعتی با برخی از کشورهای عربی منطقه ضرورت ملی ایجاب می نمایند که دولت و ملت ایران در دفاع از ارزشها و منافع ملی کشور یک سلسله اقدامات منظم و برنامه ریزی شده‌ای را در جهت مقابله با این تهدیدات و خنثی نمودن آنها در نظر گیرند. لذا طرح پاسداری از خلیج فارس به عنوانی یکی از اقدامات ملی و به عنوان یک پدافند غیرعامل در مواجهه با تهاجمات بیگانگان در حوزه خلیج فارس راه اندازی شده است و از همه دلسوزان این کشور دعوت می کند که در این امر فراگیر که ریشه در باورهای درونی ایرانیان دارد همکاری نمایند. همانگونه که آگاه هستیم پدافند غیر عامل مجموعه اقدامات طراحی شده‌ای است که بدون استفاده از تسلیحات نظامی در جهت کاهش تأثیرات عملیات خصم جویانه دشمنان بکار گرفته می‌شود، در این مورد پیشرفت‌های زیادی صورت گرفته است. بی شک پدافند غیرعامل هزینه بسیار کمتری نسبت به درگیریهایی نظامی کلاسیک و منظم دارد و استفاده از روش‌ها و تاکتیک‌های این نوع از پدافند می‌تواند نیروی انسانی، تجهیزات؛ ادوات و اطلاعات را حفظ و نگهداری کند و دشمن را برای دستیابی به مقاصدش با مشکلات عدیده‌ای درازمدتی مواجه کند، مفهوم بسیار جدی را در مقابل با تهدیدات متجاوزین به خود اختصاص داده است. ایران و مفهوم ایرانی بودن در گذار هزاران سال در برابر یورش‌های گوناگون خارجی محفوظ مانده و به ویژه در عرصه فرهنگ و هویت از گسست‌های تاریخی مصون بوده است. از ظهور امپراتوری‌های بزرگ و تمدن‌های غنی نیز مقاومت ایرانی‌ها در برابر یورش‌های هفتصد سال رومیان اسکندر اعراب و چند صدساله عثمانی‌ها شکل گرفته است و دفاع ایرانیان از کشور به صورت مثال زدنی در جهان امروز خودنمایی میکند. خیزش‌های مردمی همانند: آل بویه یعقوب لیث سرخ جامگان صفار ابومسلم و... در مقابل حکومت خلفاء اموی و عباسی، نمادهایی از تلاش ایرانیان برای حفظ هویت خود در طول تاریخ بوده است. هویت این کشور با بیداد ستیزی عجین شده است، ملت‌ها با اسطوره‌های خودساخته میشوند، یکی از اولین اسطوره‌های ایران کاوه آهنگر است که نماد بیداد ستیزی است و در ظلمات استبداد ضحاک با استواری تمام فریاد بیداد ستیزی و دادخواهی را بلند کرد. پس در پیدایش هویت ایرانی، بیداد ستیزی سرشته شده است. این هویت با تلفیق مذهب شیعه ریشه‌های قوی تری را در خود احساس نمود و موجب آمیخته شدن اعتقادات دینی و ملی در دفاع از منافع کشور گردید. در تاریخ ایران نیز نمادهای بیداد ستیزی کم نبوده اند، یکی از مهمترین آنها در عصر معاصر ستارخان است که در ستیز با خودکامگی تا پای جان رفت و خواسته ملت برای آزادی و حاکمیت ملی را با فداکاری تمام پیگیری کرد. طرح پاسداری از خلیج فارس با حمایت از نیروهای انسانی جان برکف ایران زمین هدایت میگردد و به الطبع مرکز خود را موظف میداند در صورت هرگونه دست اندازی احتمالی بیگانگان به خلیج فارس و منافع ایرانیان در این پهنه آبی کشور از همه امکانات و توان نیروی انسانی استفاده نماید و پاسخ متجاوزین را در خارج از مرزهای جغرافیایی ایران عزیز و به صورت غافلگیرانه بدهد. مجموعه اطلاعات گردآوری شده از عزیزانی که در این طرح ملی ثبت نام نموده اند به صورت کاملاً محرمانه در مرکز نگهداری میشود و تنها در مواقع حساس از آن استفاده میگردد. ایرانیان به جهانیان ثابت خواهند نمود که در صورت نیاز در مواجهه با هرگونه حمله احتمالی به کشور هر ایرانی یک ارتشی است و قلم را بر زمین خواهد نهاد و صلاح حق و عدالت را بر دست خواهد گرفت و تا آخرین دم از ایران و ایرانی و مبانی عدالتخواهی کهن خود دفاع خواهد نمود.

آمادگی نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران برای دفاع همه جانبه نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران، در روزگاران پس از انقلاب اسلامی کارنامه‌ای پر از افتخار داشته است. این نیرو، با آغاز جنگ تحمیلی هنر خود را به نمایش گذاشت و توانست یکروزه، طومار نیروی دریایی رژیم بعث عراق را در خلیج همیشه فارس درهم پیچد. در طول دوران دفاع مقدس نیز، همواره از تخصص دلآوردان نیروی دریایی در جهت پیشبرد اهداف جنگ سود برده شد.

با پایان دفاع مقدس، نیروی دریایی بستر را برای هماهنگ ساختن خود با واقعیت‌های روز دنیا و استانداردهای بین‌المللی مناسب دید و همین دیدگاه سبب شد تا این نیرو بتواند امروز، از حریم آبهای پهناور خلیج فارس و دریای عمان بصورت بلامنازع پاسداری کند. آنچه از روزگار انقلاب مورد توجه این نیرو قرار گرفته، ساخت قطعات و تجهیز نیروی دریایی به کمک متخصصان بومی است که می‌توان گفت بخش عمده‌ای از این مسیر را

تاکنون با موفقیت طی کرده است. معاونت تحقیقات جهاد خودکفایی نیروی دریایی به عنوان پلایه‌دار این حرکت، در خط مقدم پیشبرد اهداف و سیاست‌های نیروی دریایی قرار داشته و دارد. همان‌گونه که همگان می‌دانند، کشور ما از روزگار پس از انقلاب، آماج تهدیدهای خارجی اعم از مرزی و فرامرزی قرار داشته و دارد. نیروی دریایی برای گسترش و کارآیی باید دو مشخصه‌ی بارز داشته باشد اولی: کارکنان متخصص و مستعد و دارای همت و انگیزه بالا و دومی: تجهیزات مدرن و پیشرفته و به رو اگر روزگاری نیروی دریایی از ارونردود آغاز کرد و در آنجا به تأمین حدود و ثغور کشورمان پرداخت، امروزه بحمدالله در آب‌های اقیانوس هند، حافظ منافع جمهوری اسلامی ایران است. به بیان دیگر ما از ارونردود آغاز کرده و به خلیج فارس رسیده و پس از دریای عمان، هم‌اکنون در اقیانوس هند مأموریت تضمین منافع جمهوری اسلامی ایران را به عهده داریم. (از آب‌های سرزمینی شروع و به آب‌های بین‌المللی رسیدیم) در توصیف نیروی انسانی با توجه با نوع آموزش تخصصی و کاربردی که این کارکنان سرافرازیست سر می‌گذارند در حال حاضر همه‌ی آموزش‌های تخصصی را در داخل میهن عزیزمان سپری میکنند. تاریخ و دوران دفاع مقدس این موضوع را فرا روری چشم همه ما قرار داده که کارکنان نیروی دریایی راهبردی، بسیار با همت و متخصص هستند. در بخش تجهیزات هم با توجه به گام‌هایی که برداشته شده، با اقتدار و افتخار می‌توانیم بگوییم که نیروی دریایی راهبردی حافظ منافع جمهوری اسلامی ایران در تمام دریا هست. از نظر فناوری و دانش، این واقعیت مهمی است که ما تمام نیازهای تجهیزاتی خود را در داخل کشور تأمین می‌کنیم، ولی در برخی از موارد، مقرون به صرفه نیست که برای یک قطعه و یا یک دستگاه، خط تولید راه بیندازیم. این موارد را با تعاملی که با دیگر کشورها داریم، دریافت می‌کنیم، ولی بیش از نود درصد از این نیازمندی‌ها در داخل کشور تأمین می‌شود. به عنوان نمونه می‌توانیم اشاره کنیم که در بخش ساخت ناوچه‌های موشک‌انداز، ما شمار قابل توجهی از سامانه‌های موردنیاز این ناوچه‌ها را در اختیار داریم که تقریباً همه‌ی این سامانه‌ها را خود تحصیل کرده‌ایم. از نظر دانش، زیربنای توسعه تجهیزات نیروی دریایی شامل ساخت شناورها و زیرسطحی‌ها و همه‌ی دانش آنها را در اختیار داریم. در وصف این نیروی راهبردی بهتر است به جای استفاده از قابلیت، عبارت (اقتدار در دریا) را به کار ببریم. وقتی صحبت از اقتدار در دریا می‌شود، چند مؤلفه را بایستی در نظر بگیریم؛ اول: سرعت و دوم: سلاح. در زمینه‌ی سرعت، شناورهای ما تقریباً با استانداردهای جهانی برابری می‌کنند و سرعتی را که چیزی حدود چهل گره دریایی معادل هفتادوپنج کیلومتر در ساعت است، پوشش می‌دهند. آنچه که در این زمینه ساخته‌ایم، مورد آزمایش موفق قرار داده‌ایم. در زمینه سلاح هم، سلاح‌هایی را که (به روز) به حساب می‌آیند، در داخل کشور تولید کرده‌ایم. باید تلاش شود تا از تمام ظرفیت‌های کشور در زمینه ساخت تجهیزات استفاده شود؛ چه در داخل نیروهای مسلح و چه خارج از نیروهای مسلح. برای آنچه تولید می‌شود، یک مشارکت سه جانبه باید ایجاد گردد؛ به عبارتی مثلث افتخار تولید ضلع اول: نیروی دریایی به عنوان مدیر و کارفرما، ضلع دوم: دانشگاه به عنوان محقق ضلع سوم: صنعت به عنوان تولید. در زمینه دانشگاه، باید دانش آنان به نحوی مطلوب سود ببریم. هر دانشگاهی که فراخور ظرفیتی که دارد، مورد نگرش ما قرار می‌گیرد. در حال حاضر نیروی دریایی راهبردی قراردادهای فعالیت‌های مشترکی با بسیاری از دانشگاه‌های مطرح در سطح کشور به جریان انداخته است. دانشگاه‌هایی مثل صنعتی شریف تهران، دانشگاه صنعتی اصفهان، دانشگاه صنعتی خواجه‌نصیر، دانشگاه علوم دریایی نوشهر و ... این دانشگاه‌ها در شمار مراکزی هستند که مورد توجه نیروی دریایی قرار گرفته‌اند. در زمینه‌ی صنایع هم باید بگوییم براساس نوع کار و تخصصی که وجود دارد، بین نیروی دریایی و صنعتگران ارتباط برقرار شده و از دانش این صنعت‌کاران که می‌توانند جنبه‌ی خصوصی و یا دولتی داشته باشند، سود آوری شود. باید بگوییم همه‌ی این صنایع در سطح کشور حرف‌های خوبی برای گفتن دارند. همان‌گونه که می‌دانیم، در پایان سال ۱۴۰۴ براساس سند چشم‌اندازی که تصویب شده، بایستی به برخی از موفقیت‌ها دست پیدا کنیم. در مجموع، محوری که برای جهاد خودکفایی نیروی دریایی تعریف شده، مطالعه درباره‌ی تهدیدها است. حرکتی که نسبت به تهدیدها آغاز کرده و برنامه‌هایی که به موازات این تهدیدها پی ریزی کرده است، به گونه‌ای که این روند بایستی در برخی از محورها به آنچه که مد نظر قرار داده‌ایم، سوق یابد. به عنوان مثال بایستی در بخش زیردریایی در یک مقطع در نظر گرفته شده زیردریایی با تناژ دو هزار تن را به تعداد موردنیاز در اختیار داشته باشیم. در بعد شناورها باید در سال ۱۴۰۰ تمام تجهیزات و شناورهای را که هم‌اکنون در اختیار نیروی دریایی هست، با شناورهای روز و مدرن جایگزین شوند و این بستری است که به تدریج و در گذر زمان شکل گرفته و شکل خواهد گرفت. در زمینه‌ی موشکی، با توجه به پیشرفت‌ها و فعالیت‌هایی که این نیرو داشته و دارد مطمئناً در آینده‌ی نزدیک در مقطعی قرار خواهیم داشت که سامانه‌های ما با سامانه‌های پیشرفته‌ی روز دنیا بتوانند برابری کنند. این برنامه‌ها مدون شده و در حال انجام است. نقش نیروی انسانی در پیشرفت اهداف یک نیرو بسیار با ارزش می‌باشد. نیروی انسانی اهمیت والاتری از تجهیزات دارد. ما در طول دفاع مقدس شاهد این موضوع بودیم که تمام دنیا به تجهیز عراق پرداخت، حتی بالگردهای پیشرفته (سوپرفرنون) که در آن روزگار از قابلیت‌های بسیار خوبی برخوردار بود، در اختیار عراق گذاشته شد، ولی ما مقاومت کردیم و توانستیم عراق را در دهانه فو زمین گیر کرده و او را در حالت انفعال قرار دهیم؛ مطمئناً تجهیزات آن روزگار ما این قابلیت را نداشت؛ بلکه نیروی انسانی، به مدد تعهد و عشقی که داشت، توانست از عهده‌ی این کار عظیم برآید. اگر امروز از تجهیزات مدرن نیروی دریایی نام می‌بریم، باید بدانیم همت همین نیروی انسانی این موفقیت‌ها را تحصیل کرده است. تجهیزات ما را پیروز میدان جنگ نکرد؛ نیروی انسانی عاشق لباس و عاشق میهن به این توفیق دست یافت.

۳-۱- ارتش در صورت نیاز از ورود یگان‌های دشمن به آب‌های خلیج فارس جلوگیری می‌کند

ارتش در صورت نیاز می‌تواند جلوی ورود هر یگان دریایی دشمن به آبهای خلیج فارس را بگیرد. با توجه به وجود نیروهای فرا منطقه‌ای در آبهای اطراف ایران، نیاز به ایجاد پایگاههای جدید ارتش در سواحل دریای عمان احساس می‌شود تا یگانهای دریایی حاضر در این منطقه از عقبه‌ی مناسبی برخوردار باشند. موقعیت مناسب بندر جاسک برای استقرار پایگاه دوم دریایی ولایت نیروی دریایی ارتش، اختصاص و با تاسیس این پایگاه دریایی، خط دفاعی جدیدی در شرق تنگه هرمز ایجاد شده است در صورت نیاز، نیروی دریایی راهبردی می‌تواند جلوی ورود هر یگان دریایی دشمن را به منطقه استراتژیک خلیج فارس را بگیرد، و گلگوه‌های حیاتی و ارزشمند تنگه‌ی هرمز را بر روی متجاوزین و زوزگویان ببند.

۳-۲- خط پدافندی مستحکم در سواحل دریای مکران ایجاد می‌شود

حوزه خلیج فارس به عنوان منطقه‌ای استراتژیک، از اهمیت و جایگاه تاریخی ویژه‌ای همواره برخوردار بوده است. این منطقه از روزگار باستان تا کنون به لحاظ تجارت و منابع غنی که دارد، مورد توجه سایر اقوام و ملل می‌باشد. به همین دلیل در معرض رقابت و کشمکش کشورهای دیگر قرار دارد. منطقه‌ی جدید نیروی دریایی ارتش در سواحل دریای عمان افتتاح و ماموریت این منطقه دریایی ایجاد یک خط پدافندی مستحکم در دریای عمان است: نیروی دریایی ارتش در اجرای ماموریت‌های خود این منطقه دریایی جدید را با نام منطقه دریایی ولایت در منطقه نام گذاری کرده است. هر کشوری در سواحل خود برای انجام ماموریت‌های خود باید دارای امکاناتی در سواحل آن کشور باشد و بر همین اساس نیروی دریایی ارتش این منطقه‌ی دریایی را راه اندازی کرده است برنامه‌های این نیرو برای حفظ امنیت مرزهای آبی شمال کشور و سواحل دریای خزر بوده و در نظام جمهوری اسلامی دریای صلح و دوستی مسالمت آمیز با همسایگان مد نظر بوده و ایران اسلامی به دنبال توسعه‌ی یگان‌های نظامی در دریای خزر نمی‌باشد، ولی منافع کشور را در آن منطقه حفظ می‌کند بیست درصد منطقه دریای خزر را به عنوان منطقه جمهوری اسلامی مشخص شده و در آن قسمت حفاظت کشور به طور کامل اعمال می‌گردد. (ماموریت نیروی دریایی راهبردی دفاع از کلیه مرزهای آبی در برابر همه‌ی دشمنان است) ارتش جمهوری اسلامی ایران و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی دارای ماموریت‌های مشخصی در دفاع از نظام جمهوری اسلامی هستند و آماده‌ی دفاع از منافع و مرزهای مملکت خود هستند. نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران توان دفاع از کلیه‌ی آب‌های کشور را داراست. تهدید هر جا باشد برای این نیرو راهبردی تفاوتی نمی‌کند. نیروهای مسلح باید همیشه آماده باشند و آمادگی خود را حفظ کنند چه تهدید باشد چه نباشد باید توان دفاعی کشور را بالا برد چراکه باید در هر شرایطی آمادگی انجام عملیات‌های نظامی را در حوزه فعالیت خود داشته باشند.

۳-۳- عوامل واگرایی در خلیج فارس

خلیج فارس به لحاظ نظریه‌های ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی، بین المللی ترین منطقه دنیاست که به لحاظ منابع انرژی فضای مهمی را برای ایفای نقش بازیگران فراهم می‌کند. حضور همواره قدرت‌ها و بازیگران جهانی موجب گردیده تا خلیج فارس در کانون اهمیت جهانی قرار بگیرد. اما در کنار این اهمیت، متأسفانه این منطقه در طول صد سال اخیر بحران‌ها و تنش‌های فراوانی را پشت سر گذاشته است. دخالت و حضور قدرت‌های بزرگ بخصوص آمریکا در ترتیبات امنیتی و نظامی آن، وجود اختلاف مرزی فراوان بین کشورهای ساحلی و نبود مکانیسمی برای رسیدن به یک نظام امنیتی مشترک از جمله مهمترین مواردی است که باعث شده تا نه تنها همگرایی حاصل نشود، بلکه شاهد روند واگرایی میان کشورهای این منطقه باشیم. از آن جا که خلیج فارس منطقه‌ای است متعلق به کشورهای ساحلی آن، طبعاً فقط آنها حق دارند نسبت به کم و کیف همگرایی و رسیدن به یک نظام امنیتی و همکاری جویانه تصمیم بگیرند و آن را به مرحله اجرا بگذارند

۳-۴- توجه ویژه ارتش ایران به دریای عمان

با نگاهی به تاریخ مناطق ساحلی خلیج فارس، درمی‌یابیم که وجود نیروی دریایی ایران بیش از سایر نیروهای نظامی در سواحل دریای عمان و خلیج فارس می‌تواند مفید باشد. یکی از موارد پیشرفت در هر کشوری بالاخص در مناطق مرزی وجود ارتش و نیروهای نظامی است. ارتش با ایجاد امنیت در مرزها و به وجود آوردن شرایط رفاهی باعث به وجود آمدن آبادی و آبادانی، توسعه فرهنگی و بهبود شرایط اقتصادی مرزنیسان است. تنها یک بعد پیشرفت در هر کشوری، پیشرفت نظامی است و مسئولین و روسای عقیدتی سیاسی باید این بار با شناخت مسائل و مشکلات مردم دوشادوش آنان و همدل با افشار جامعه از فرهنگ و توسعه فرهنگی دفاع نمایند. نیروی دریایی راهبردی باید در آبادانی کشور بالاخص مناطق و سواحل جنوبی کشور پیشتاز باشد و سعی کند وضعیت پایگاه‌ها و مناطق دریایی هرچه سریع‌تر به وضعیت مطلوب برسد. با نگاهی به تاریخ مناطق ساحلی خلیج فارس، درمی‌یابیم که وجود نیروی دریایی ایران بیش از سایر نیروهای نظامی در سواحل مکران، عمان و خلیج فارس می‌تواند مفید باشد. ما باید با یک روند منطقی و معقول و با استفاده از شرایط موجود بروز رسانی تجهیزات را انجام دهیم تا هرچه سریع‌تر به اهدافی که به نیروی دریایی راهبردی ارتش واگذار شده است دست یابیم. رهبر انقلاب اسلامی می‌فرماید سواحل دریای عمان (مکران) و حضور در آن یک گنج است و ما در رسیدگی به دریای عمان (مکران) غفلت کرده‌ایم در صورتی که پشتوانه‌ی اساسی خلیج فارس، دریای عمان (مکران) است، ما حدوداً هزار کیلومتر مرز آزاد در دریای عمان (مکران) داریم که سخنان رهبر انقلاب نشان از نگاه عمیق ایشان به مسائل است و با توجه به آسان بودن، ارزان بودن و حجم

بالای مبادلات و حمل و نقل تجاری از راه دریا و کمک به پیشرفت کشور، وظیفه خطیر حفاظت از مرزهای آبی چه در بعد نظامی و دفاعی کشور و چه در حفظ آرامش بازرگانان دریایی بر دوش دریادلان نیروی دریایی ارتش و سپاه پاسداران است.

۳-۵- آمایش سرزمین مکران

بنادر؛ چابهار، جاسک و کنارک امروزه مناطق آزاد موفق تجاری دنیا با شفاف سازی فرآیندها و توجه به نیازهای کشور خواسته های مشتریان و تحولات جهانی، محیط های امن و مجهزی را برای حضور فعالان اقتصادی و تجاری بین المللی و در واقع سرمایه گذاران مختلف فراهم آورده اند. در این بین، با تاکید بر اینکه کشور جمهوری اسلامی ایران در میان دو قطب بزرگ انرژی دنیا یعنی دریای خزر و خلیج فارس قرار گرفته است و همچنین دسترسی بی دغدغه به آبهای آزاد بین المللی در دریای مکران و دارا بودن پشتوانه ی نیروی کاری جوان، متأسفانه به دلایل گوناگونی همچون: هشت سال جنگ تحمیلی، فشارهای اقتصادی و سیاسی چند کشور صنعتی، تغییرات سیاسی خاورمیانه، عدم ثبات سیاسی کشورهای همسایه، گسترش تروریسم در منطقه و کم توجهی به مدیریت کارآمد ملی طی سالهای گذشته، موجب آن گردیده است که جمهوری اسلامی ایران نتواند با وجود پتانسیل های بالقوه فراوان به جایگاه کشورهای برتر اقتصادی و صنعتی جهان تبدیل گردد و نقش برتر منطقه ای خود را به نحو کامل ایفا نماید. از این رو تلاشهای سالهای اخیر برای احیای این خواست کلان ملی در برنامه ریزی های کشوری تبیین گردیده است. سند چشم انداز ایران ۱۴۰۴ و توجه به طرح ملی آمایش سرزمین با نگاهی روبه جلو در راه تبدیل شدن ایران به الگویی برای کشورهای در حال توسعه جهان میتواند موجبات پیشرفت اقتصادی، سیاسی و اجتماعی کشور و استانهای مختلف آنرا فراهم سازد. توسعه و رونق بنادر جنوب و مناطق محروم کشور نیز در راستای همین امر بشمار می آید. نقش تعیین کننده بنادر ایرانی دریای عمان و به ویژه بندر چابهار در زمینه توسعه ی حمل و نقل دریایی و ترانزیت کشور به عنوان دروازه ی ورودی توسعه کریدور شرق، بارها از سوی مسوولان سازمان بنادر و دریانوردی مورد تاکید قرار گرفته است، اما همچنان اقدامات کافی برای رسیدن به "بندر هاب" و جایگاه بندر برتر اقتصادی بندر چابهار و همچنین سرمایه گذاری قابل توجه در بنادر جاسک و کنارک صورت نگرفته و در بلاتکلیفی به سر می برند. در حقیقت باید اذعان داشت که ایران تاکنون نتوانسته است از ظرفیت های متعدد دریایی خود در مرزهای آبی جنوب بهره لازم را ببرد. این پتانسیل بالقوه که میتواند عامل مهمی در جهت رونق تجارت کل کشور باشد، متأسفانه هنوز از عدم توسعه مناسب و جایگاه نامطلوب جهانی رنج میبرد. هدف از این تحقیق بررسی طرح آمایش سرزمین، پتانسیلهای موجود و چالشهای پیش رو در اجرای توسعه پایدار در مناطق چابهار، جاسک، کنارک و در نگاه کلان تر منطقه سواحل جنوب شرقی (دریای عمان) می باشد.

۴- نتیجه گیری

برخورداری از نعمت دریا و سواحل مناسب دریایی، نقش مهمی را در ارتقاء جایگاه نظامی- امنیتی و توسعه اقتصادی، سیاسی و فرهنگی یک کشور در نظام بین الملل، ایفا می نماید. بر این اساس و با توجه به تحولات محیطی منطقه و جهان و همچنین موقعیت خاص ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران در این عرصه، بخش جنوب شرقی سواحل کشور از جایگاه ویژه و ممتازی برخوردار گردیده است. از سوی دیگر سواحل جنوب شرقی از توانمندی و قابلیت های بالقوه فراوانی بهره مند بوده و نقش بی بدلیل آن در تحقق سند چشم انداز ۱۴۰۴ و تأکیدات مکرر فرماندهی معظم کل قوا، به مسئولین کشوری و لشکری مبنی بر لزوم توجه بایسته به توسعه این مناطق، نگرشی راهبردی و کلان و برنامه ریزی دراز مدت و همه جانبه در جهت پیشرفت و رفع کاستی های موجود در آن خطه را طلب می نماید. جهت تحقق اوامر گهربار معظم له، به فعلیت درآوردن فرصت های فراوان موجود و بهره برداری از نعمات و گنج های خدادادی نهفته در این بخش از کشورمان، نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران می تواند به عنوان حافظ منافع آبی جمهوری اسلامی ایران پیش قراول و پیشگام باشد. تجربه ی دو بار برنامه ریزی آمایش ملی قبل و بعد از انقلاب دستمایه گرانبها و انباشت دانش آمایشی ارزشمندی در نظام برنامه ریزی، بدنه کارشناسی و سابقه برنامه ریزی کشور بوده است دور اخیر مطالعات آمایش ملی که به همت مرکز ملی آمایش از سال ۷۶ شروع شده در واقع مولود نوعی احساس نیاز به دیدگاههای جامع و راهبردی در سیستم برنامه ریزی کشور است. ضرورت انجام این مطالعات و اجرایی کردن آنها بر کسی پوشیده نیست چرا که سازمان فضایی کشور حاکی از تمرکز شدید جمعیت و فعالیت در یک یا چند نقطه جغرافیایی است و ضروری است ضمن شناسایی قابلیت های توسعه مناطق مختلف و تعیین نقش های تخصصی توسعه مناطق در توزیع جمعیت و فعالیت ها تعادل نسبی ایجاد کرد. اهمیت مطالعات آمایش به چارچوب بندی کردن فرایند توسعه کشور و مناطق در یک افق بلندمدت است بطوریکه هریک از مناطق جهت رسیدن به هدف ملی و ایفای نقش ملی در فرایند توسعه کشور مشارکت می کنند نه صرفاً ایفای نقش منطقه ای در توسعه. بر همین اساس جایگاه آمایش سرزمین در نظام برنامه ریزی کشور بسیار حیاتی بوده و هدف آن بهره وری بهینه از منابع و ظرفیت های اقتصادی، اجتماعی و محیطی سرزمین می باشد که در مقایسه با سایر سطوح برنامه های (خرد، کلان، توسعه ای) دارای هدفی جامع تر و راهبردی تر است. پیامد فضایی آمایش نیز متفاوت از پیامد فضایی سایر سطوح برنامه ریزی است در واقع پیامد فضایی آمایش تعامل بین انسان و فعالیت های انسان در فضا و چیدمان منطقی از استقرار جمعیت و فعالیت در پهنه سرزمین می باشد و نقش آن در سایر برنامه ریزیها به نحوی است که تمام برنامه های توسعه اجتماعی و اقتصادی در سطوح مختلف جغرافیایی متأثر از آن می باشند. با عنایت به اینکه در کشور، مطالعات بلندمدت معمولاً

بصورت اجرایی در نمی‌آیند ضروری است به پیاده کردن نظام پایش و ارزشیابی به مثابه ابزاری مدیریتی برای تقویت یا تصحیح فعالیتها و نیز حصول اطمینان از تحقق اهداف آمایش، اقدام کرد. پایش و ارزشیابی، علیرغم پیشینه نسبتاً طولانی برنامه‌ریزی در کشور تاکنون جایگاه لازم را نیافته است و به همین دلیل ضعف‌های مسیر توسعه به نحو نظام‌مند شناسایی نشده است و بازخورد آن در نظام برنامه‌ریزی و توسعه انعکاس نیافته است تا اقدامات لازم در قبال آنها اتخاذ گردد. از این روست که با وجود تهیه طرح‌های بلندمدت توسعه کمبودهای مزبور همچون حلقه مفقوده‌ای در مجموعه نظام برنامه‌ریزی و اجرایی کشور پابرجا مانده است. اکنون با توجه به تصمیمات اتخاذ شده مبنی بر بکارگیری آمایش در طراحی برنامه پنجم ضروری است نظام صحیح پایش مداوم آمایش در دستور کار سازمانها و نهادهای برنامه‌ریز قرار گیرد. بطور خلاصه اصلی ترین هدف آمایش سرزمینی، توسعه‌ی پایدار کشور می باشد. همانگونه که آگاه هستیم پدافند غیر عامل مجموعه‌ی اقدامات طراحی شده‌ای است که بدون استفاده از تسلیحات نظامی در جهت کاهش تأثیرات عملیات خصم جویانه دشمنان بکار گرفته می‌شود، در این مورد پیشرفت‌های زیادی صورت گرفته است. بی شک پدافند غیرعامل هزینه بسیار کمتری نسبت به درگیریهایی نظامی کلاسیک و منظم دارد و استفاده از روش‌ها و تاکتیک‌های این نوع از پدافند می‌تواند نیروی انسانی، تجهیزات، ادوات و اطلاعات را حفظ و نگهداری کند و دشمن را برای دستیابی به مقاصدش با مشکلات عدیده‌ای درازمدتی مواجه کند، مفهوم بسیار جدی را در مقابله با تهدیدات متجاوزین به خود اختصاص داده است. طرح پدافند غیرعامل از خلیج فارس با حمایت از نیروهای انسانی جان برکف ایران زمین هدایت میگردد و به الطبع فرزندان ایران زمین خود را موظف میدانند در صورت هرگونه دست اندازی احتمالی بیگانگان به خلیج فارس و منافع ایرانیان در این پهنه‌ی آبی کشور از همه امکانات و توان نیروی انسانی استفاده نمایند و پاسخ متجاوزین را در خارج از مرزهای جغرافیایی ایران عزیز و به صورت غافلگیرانه بدهند.

۵- منابع

- ۱- پایگاه اطلاع رسانی ارتش جمهوری اسلامی ایران.
- ۲- پایگاه اطلاع رسانی نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران
- ۳- نظریه پایه و اصول آمایش مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران تألیف دکتر علیرضا عندلیب، تهران: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، دانشکده فرماندهی و ستاد، دوره عالی جنگ، ۱۳۸۰.
- ۴- آمایش سرزمین، مبنای توسعه پایدار، نشریه آموزش و اطلاع‌رسانی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی آذربایجان شرقی. سال دوم، شماره چهارم، تابستان ۸۵
- ۵- طرح پایه آمایش استان آذربایجان
- ۶- برگرفته از پایگاه ارتش جمهوری اسلامی ایران شرقی، مجری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی آذربایجان شرقی، ۱۳۸۴
- ۷- نظریه پایه و اصول آمایش مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران تألیف دکتر علیرضا عندلیب، تهران: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، دانشکده فرماندهی و ستاد، دوره عالی جنگ، ۱۳۸۰.
- ۸- آمایش سرزمین، مبنای توسعه پایدار، نشریه آموزش و اطلاع‌رسانی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی آذربایجان شرقی. سال دوم، شماره چهارم، تابستان ۸۵
- ۹- طرح پایه آمایش استان آذربایجان شرقی، مجری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی آذربایجان شرقی، ۱
- ۱۰- کانون پژوهش خلیج فارس